

УДК 336.777.001.33

Стратійчук В.М.
аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства
Київського національного торговельно-економічного університету

ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЯК ОБ'ЄКТА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

IMPROVEMENT THE CLASSIFICATION OF CURRENT ASSETS AS A STRATEGIC MANAGEMENT OBJECT

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено класифікації оборотних активів підприємства сучасних науковців. Виділено найсуттєвіші класифікаційні ознаки, враховуючи сучасні умови господарювання. Запропоновано нові класифікаційні ознаки, що характеризують поняття «оборотні активи» з погляду стратегічного управління. Систематизовано всі проаналізовані ознаки у чотири блоки. Сформовано класифікацію оборотних активів як об'єкта стратегічного управління.

Ключові слова: оборотні активи, стратегічне управління, дебіторська заборгованість, грошові кошти, запаси, готова продукція.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы классификации оборотных активов современных ученых. Выделены существенные классификационные признаки, учитывая современные условия хозяйствования. Предложены новые классификационные признаки, характеризующие понятие «оборотные активы» с точки зрения стратегического управления. Систематизированы все проанализированные признаки в четыре блока. Сформирована классификация оборотных активов как объекта стратегического управления.

Ключевые слова: оборотные активы, стратегическое управление, дебиторская задолженность, денежные средства, запасы, готовая продукция.

ANNOTATION

In the article are explore the classifications of current assets of modern scientists. The most important classification features are given taking into account modern conditions of economic activity. In the article are proposed new classifications that characterize the concept of "current assets" in terms of strategic management. All analyzed features are systematized into four blocks. As a result is formed the classification of current assets as a strategic management object.

Keywords: current assets, strategic management, accounts receivable, cash, stocks, finished goods.

Постановка проблеми. Функціонування вітчизняних підприємств нерозривно пов'язане з особливостями управління їх ресурсним потенціалом. Оборотні активи відіграють важливу роль у діяльності підприємств, адже забезпечують їх поточну діяльність завдяки постійному обертанню. У сучасних умовах господарювання необхідно глибоко досліджувати особливості функціонування оборотних активів для адаптації діяльності підприємства до мінливості зовнішнього середовища. Дослідження особливостей поняття «оборотні активи» потребує їх класифікації в розрізі різноманітних аспектів їх формування, використання, фінансування тощо. Одним із сучасних напрямів управління оборотними активами є стратегічне управління, що потребує адаптації класифікації оборотних

активів з урахуванням стратегічного характеру їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми класифікації оборотних активів підприємств займалася низка науковців, зокрема І.В. Бабенко, І.О. Бланк, Н.О. Власова, О. Клумберт, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, Н.Ю. Мельничук, О.В. Михайлова, О.О. Непочатенко, Р. Брейлі, О.М. Стоянова, С.С. Стоянова-Коваль, С. Майерс, С.А. Тиньков, Н.М. Ушакова, Т.П. Фурса, М.В. Чорна та ін. Проте дане питання потребує вдосконалення в сучасних умовах інтенсивних змін у господарванні вітчизняних підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Класифікація оборотних активів досі включала ознаки, що стосуються виключно формування та використання їх у поточному періоді. Сьогодні за умов фінансової та економічної нестабільності в країні, мінливості зовнішнього середовища необхідно виділити класифікаційні ознаки оборотних активів підприємства в контексті стратегічного управління ними.

Мета статті полягає в удосконаленні класифікації оборотних активів підприємства шляхом виділення класифікаційних ознак, що характеризують оборотні активи як об'єкт стратегічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Класифікація оборотних активів на певні види дає змогу більш глибоко дослідити їх економічну природу в розрізі кожної класифікаційної ознаки та виду оборотних активів. Сучасні науковці досить широко розглядають класифікацію оборотних активів підприємства та виділяють велику кількість класифікаційних ознак та видів оборотних активів. Проаналізуємо сучасні класифікації оборотних активів підприємств.

Одним із найбільш вузьких підходів до визначення видів оборотних активів, на нашу думку, є класифікація Т.П. Фурси (табл. 1).

Зазначена в табл. 1 класифікація оборотних активів сформована в розрізі основних процесів діяльності підприємства, в яких беруть участь оборотні активи. Виділені автором класифікаційні ознаки є вірними та дають змогу розглядати дане поняття, зважаючи на джерела

Таблиця 1

Класифікація оборотних активів [1, с. 185]

№	Класифікаційна ознака	Види активів
1.	За участю в операційному процесі	– оборотні активи, які обслуговують виробничий процес; – оборотні активи, що обслуговують фінансовий цикл
2.	За джерелами формування	– власні; – залучені; – валові; – чисті
3.	За методом планування	– нормовані оборотні активи; – ненормовані оборотні активи

формування, методи використання та участь в операційному процесі. На нашу думку, даний розподіл оборотних активів є досить вузьким, оскільки враховує лише основні аспекти функціонування підприємства, які необхідно доповнювати специфічними.

Більш розширена класифікація оборотних активів була сформована О. Клумберт, яка до виділених попереднім автором класифікаційних ознак додає ще кілька [2, с. 331]. За періодом функціонування оборотних активів автор виділяє постійну частину оборотних активів та змінну частину оборотних активів. Такий розподіл оборотних активів є вірним, адже він показує, що в процесі функціонування оборотних активів виділяється певна сума оборотних активів, необхідна для забезпечення операційної діяльності й постійно не змінюється. У разі виникнення певних змін у процесі операційної діяльності, що призводять до понесення підприємством додаткових витрат, їх покривають змінні оборотні активи.

Ще однією класифікаційною ознакою, яку виділяє О. Клумберт, є розподіл оборотних активів за видами. У розрізі даної ознаки виділяються такі види: запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів, запаси готової продукції, дебіторська заборгованість, грошові кошти. Позитивним боком класифікації автора є широкий розподіл оборотних активів за видами, адже елементами даної ознаки є всі види ресурсного потенціалу, який входить до поняття «оборотні активи».

Варто приділити увагу класифікації оборотних активів І.В. Бабенка та С.А. Тинькова, які, крім вищезазначених класифікаційних ознак, виділяють ще таку: за функціональним призначенням оборотні активи поділяються на оборотні виробничі фонди та фонди обігу [3, с. 30]. На нашу думку, такий розподіл оборотних активів є вірним та показує ступінь участі оборотних активів у виробництві. Проте дана класифікаційна ознака не є доцільною під час дослідження оборотних активів підприємств торгівлі, особливістю функціонування яких є відсутність виробничої стадії в кругообігу оборотних активів.

Американські економісти Р. Брейлі та С. Майерс зосередили свою увагу на класифікації оборотних активів за видами, що слушно доповнює попередніх авторів стосовно даної

класифікаційної ознаки. До розглянутих вище видів оборотних активів учені додають цінні папери. На нашу думку, важливим є включення даного виду активів до класифікації, адже значну частку оборотних активів підприємств становлять короткострокові цінні папери (акції, облигації, сертифікати, казначейські зобов'язання тощо). У практиці американських підприємств до цієї категорії оборотних активів включаються також векселі казначейства США, а також муніципальні цінні папери.

Дані автори також у розрізі дебіторської заборгованості виділяють торговий кредит та споживчий кредит, що показує характер формування дебіторської заборгованості та дає змогу більш глибоко класифікувати поняття добротні активи [4, с. 790].

Наступною класифікацією є розподіл оборотних активів О.О. Непочатенко та Н.Ю. Мельничук, які до розглянутої вище низки класифікаційних ознак додають ще такі: за ступенем ліквідності та за ступенем ризику. За ступенем ліквідності автори виділяють такі види оборотних активів: високоліквідні оборотні активи, середньоліквідні та низьколіквідні. За ступенем ризику оборотні активи розподіляють на активи з високим, середнім та низьким ступенями ризику [5, с. 262].

Ми вважаємо, що дані класифікаційні ознаки у цілому є вірними, вони тісно пов'язані між собою, адже основним критерієм їх виділення є здатність оборотних активів перетворюватися на готівку. Щодо наступної класифікаційної ознаки, ми вважаємо, що вона є досить важливою, зважаючи на сучасні умови господарювання підприємств.

Наступна класифікація оборотних активів була сформована науковцями С.С. Стояновою-Коваль та О.М. Стояною, що дає змогу до сукупності вищерозглянутих класифікаційних ознак додати ще такі: за формою функціонування виділяються монетарна та речова форми, за ступенем захищеності від інфляції – оборотні активи, що піддаються інфляційним утратам, та ті, що не піддаються [6, с. 102].

Перша класифікаційна ознака цих авторів, на нашу думку, є вірно зважаючи на перетворення оборотних активів у процесі їх кругообігу. Спочатку оборотні активи перетворюються з монетарної форми (грошові кошти та їх еквіваленти) у речову форму (запаси матеріаль-

них активів, сировини), далі знову переходять у речову форму (готова продукція), і, нарешті, оборотні активи перетворюються у монетарну форму (дебіторська заборгованість).

Наступною ознакою є розподіл оборотних активів за ступенем захищеності від інфляції. Ми вважаємо за доцільне виділяти дану класифікаційну ознаку, враховуючи зростання рівня інфляції в Україні, про що свідчать дані Державної служби статистики: індекс інфляції у січні 2018 р. відповідно до грудня 2017 р. становить 101,5%. Це впливає на всі сфери діяльності вітчизняних підприємств, у тому числі на функціонування оборотних активів. Проте, на нашу думку, в розрізі даної класифікаційної ознаки необхідно виділяти оборотні активи з високим рівнем впливу інфляції (грошові кошти та їх еквіваленти) та з низьким рівнем впливу (готова продукція, матеріали, напівфабрикати), адже інфляція прямо впливає на готівкову форму оборотних активів, що спричиняє високий рівень впливу та опосередковано через ціну впливає на готову продукцію, напівфабрикати тощо, що спричиняє нижчий рівень впливу інфляції на матеріальні оборотні активи, проте не виключає його.

Класифікація оборотних активів Н.О. Власової, М.В. Чорної та О.В. Михайлової [7, с. 17] включає класифікацію за видами ризиків: ризики природних утрат, нереалізації, неповернення боргу, інфляції. Дана класифікаційна ознака, на нашу думку, виділена доцільно, адже сучасні умови господарювання підприємств характеризуються високим ступенем ризиковості, тому розгляд оборотних активів у розрізі видів ризиків, що можуть виникнути, забезпечує їм здатність нівелювати негативний вплив ризиків на функціонування оборотних активів та можливість діяти на основі довгострокового стратегічного планування.

У цьому ж векторі дані автори класифікують оборотні активи за рівнем ризиків: виправданий, підвищений, неприпустимий. Такий розподіл пов'язаний із попередньою класифікаційною ознакою, проте показує граничну можливість прийняття підприємством ризику та дає змогу оптимізувати напрями використання оборотних активів відносно рівня їх ризиковості. Зазначені автори в структурі класифікації оборотних активів виділяють також їх розподіл за рівнем одержання доходів: високодохідні, низькодохідні, бездохідні. Ми погоджуємося з думкою авторів, адже дана класифікаційна ознака чітко показує економічну природу оборотних активів підприємства.

Наступною класифікаційною ознакою є класифікація оборотних активів за рівнем цінності, в розрізі якої виділяють такі: з мінімально можливою цінністю, із середньо можливою цінністю, з потенційно високою можливою цінністю. Ми вважаємо, що дана ознака виділена недоцільно в розрізі класифікації вищезазначених авторів, адже цінність оборотних активів підприємства

характеризується їх здатністю приносити підприємству економічні вигоди, основною формою прояву яких є дохідність. Таким чином, дану класифікаційну ознаку можна виразити через попередню, розуміючи економічну сутність цінності оборотних активів.

У структурі класифікації оборотних активів зазначених авторів виділяється також їх розподіл за ступенем впливу на об'ємні показники діяльності, у розрізі якої виділяють активні та пасивні оборотні активи. Такий розподіл оборотних активів здійснено, враховуючи умову участі в операційному циклі підприємства. Проте, на нашу думку, дана класифікаційна ознака не є характерною для оборотних активів, адже вона суперечить сутності даного поняття щодо використання оборотних активів протягом одного операційного циклу. Отже, зважаючи на сутність даного поняття, можна сказати, що вони є активними, що свідчить про недоцільність виділення даної класифікаційної ознаки.

Класифікація оборотних активів підприємства торгівлі в контексті стратегічного управління ними була сформована А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко та Н.М. Ушаковою [8, с. 530]. У структурі класифікації оборотних активів дані автори, крім перерахованих вище, виділяють ще такі: за швидкістю обертання виділяють активи з високою, середньою та низькою швидкістю обертання; залежно від наявності прибутковості розрізняють активи, що приносять прямий прибуток, активи, які не приносять прямого прибутку, проте обслуговують обіг підприємства, та активи, що приносять збитки.

Ми вважаємо, що визначені даними авторами ознаки безпосередньо характеризують економічну сутність оборотних активів, адже вони показують рівень економічного ефекту від функціонування оборотних активів. Прибутковість підприємства від певного виду активів тісно пов'язана зі швидкістю обертання оборотних активів: чим більша швидкість обертання активів, тим більший рівень прибутковості вони можуть забезпечити для підприємства.

З нашої точки зору, сформовані сучасними науковцями класифікації оборотних активів у цілому відображають сутність даного поняття та дають змогу поглиблено дослідити основні аспекти їх формування, функціонування та використання. Проте, враховуючи сучасні інтенсивні зміни середовища функціонування оборотних активів підприємств, ми вважаємо за доцільне до наявної низки класифікаційних ознак додати ще кілька, які будуть характеризувати оборотні активи як об'єкт стратегічного управління.

1. За участю в досягненні стратегічних цілей підприємства виділити оборотні активи, що прямо впливають на досягнення стратегічних цілей підприємства, та ті, що впливають опосередковано. Наприклад, якщо стратегічною ціллю діяльності підприємства є забезпечення

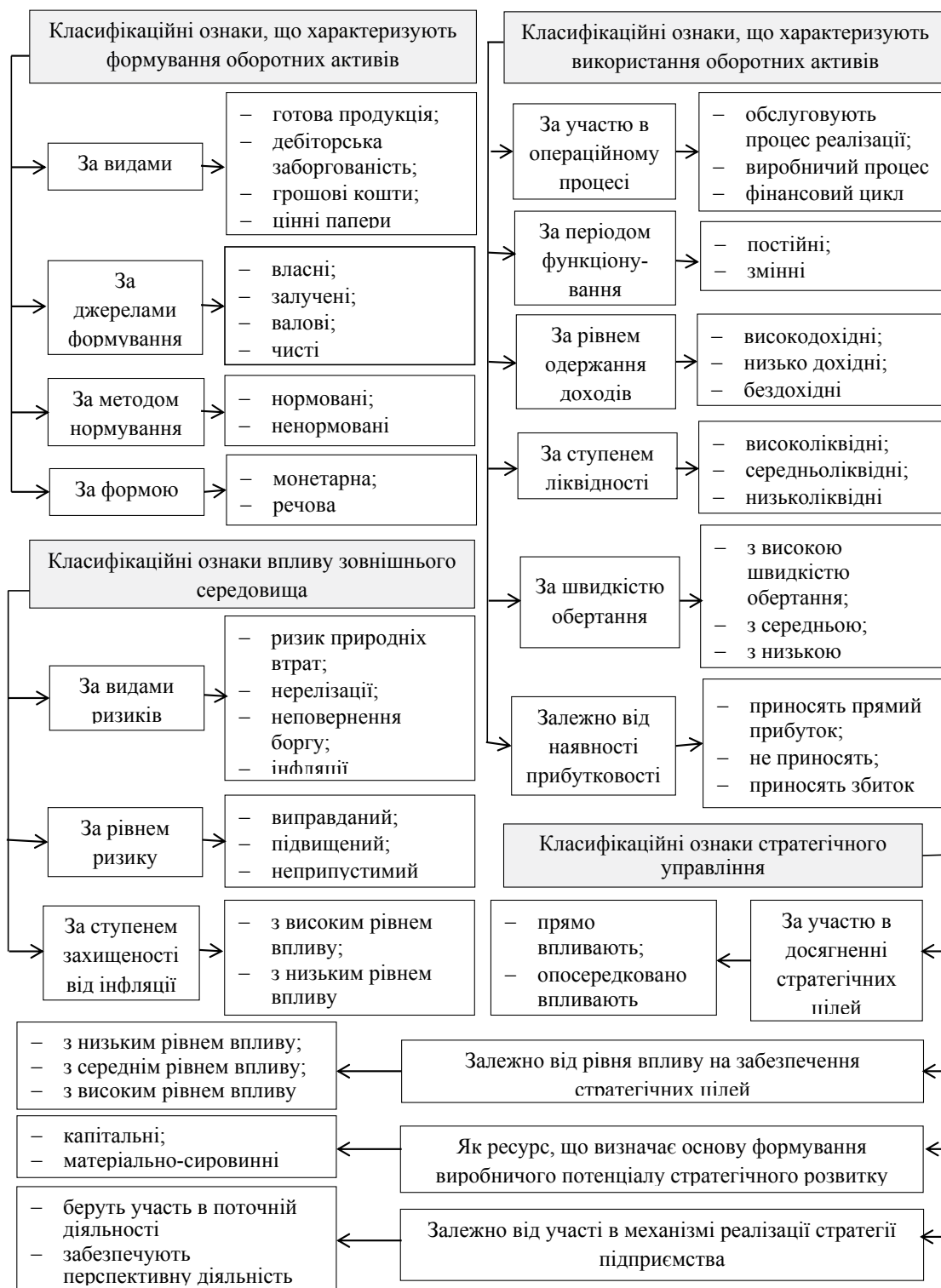

Рис. 1. Класифікація оборотних активів підприємства торгівлі

певного рівня прибутковості, то грошові кошти та їх еквіваленти, цінні папери будуть відноситися до активів, що прямо впливають на досягнення стратегічної цілі, адже вони безпосередньо формують прибуток підприємства, а готова продукція, напівфабрикати будуть належати до оборотних активів, що опосередковано (через процес реалізації) впливають на досягнення стратегічної цілі.

2. Залежно від рівня впливу на забезпечення стратегічної мети діяльності підприємства ми пропонуємо виділити оборотні активи з високим, середнім та низьким рівнями впливу. Якщо, наприклад, стратегічною метою підприємства є розширення біржової торгівлі, то цінні папери будуть належати до оборотних активів із високим рівнем впливу на досягнення стратегічної мети, грошові кошти – із середнім рівнем

впливу, готова продукція, сировина тощо – з низьким рівнем впливу.

3. Залежно від участі в механізмі реалізації стратегії підприємства розподілимо оборотні активи на ті, що беруть участь у поточній операційній діяльності, та оборотні активи, які забезпечують перспективну діяльність. Згідно із запропонованою ознакою, до оборотних активів, що забезпечують поточну діяльність, тобто реалізацію продукції, віднесемо готову продукцію, грошові кошти, тобто все те, що безпосередньо бере участь у процесі торгівлі. До оборотних активів, що забезпечують перспективну діяльність, віднесемо дебіторську заборгованість, оскільки вона буде отримана підприємством від партнерів у майбутньому періоді у формі готівки і, таким чином, буде брати участь у реалізації стратегії підприємства в перспективі.

4. Класифікація оборотних активів як частки ресурсів, що являє основу формування виробничого потенціалу стратегічного розвитку, передбачає їх розподіл на капітальні ресурси та матеріально-сировинні. У цьому контексті оборотні активи необхідно розподілити залежно від характеру участі в процесі виробництва. До капітальних ресурсів варто віднести грошові кошти, цінні папери, дебіторську заборгованість, до матеріально-сировинних – сировину та напівфабрикати.

Таким чином, ураховуючи класифікації сучасних науковців та використовуючи запропоновані класифікаційні ознаки, вважаємо за доцільне систематизувати їх, сформувавши класифікацію, що буде включати чотири блоки: ознаки, що характеризують формування оборотних активів, класифікаційні ознаки, що характеризують використання оборотних активів, блок впливу зовнішнього середовища та блок стратегічного управління (рис. 1).

Висновки. Сформована класифікація оборотних активів підприємств торгівлі забезпечить

більш поглиблене дослідження даної категорії в практичній діяльності. Зважаючи на сьогоднішні умови функціонування підприємств торгівлі, вивчення особливостей оборотних активів із погляду стратегічного управління дасть змогу підприємствам ефективно їх використовувати та спрямовувати діяльність на забезпечення стратегічних цілей підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фурса Т.П. Концептуальні засади управління оборотними активами підприємства. Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». 2014. Т. 19. Вип. 1 (2). С. 184–187.
2. Клумберт О. Оборотні активи: сутність, класифікація та структура у вітчизняній і зарубіжній практиці. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». 2013. Вип. 23–24. С. 324–332.
3. Бабенко І.В., Тиньков С.А. Управление оборотными активами: логистический подход: монография. М.: ИНФРА-М, 2011. 168 с.
4. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов; пер. с англ. Н. Барышниковой. М.: Олимп-Бизнес, 2008. 1008 с.
5. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 504 с.
6. Стоянова-Коваль С.С., Стоянова О.М. Оборотні активи аграрних підприємств: економічна сутність та науково-методичні підходи до специфіки їх класифікації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2016. Вип. 10(2). С. 100–104.
7. Ефективність політики формування оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі: монографія / Н.О. Власова, М.В. Чорна, О.В. Михайлова та ін. Х.: ХДУХТ, 2015. 191 с.
8. Економіка торговельного підприємства: підручник для студ. вищих навч. закл. / А.А. Мазаракі та ін.; ред. Н.М. Ушакова. К.: Хрещатик, 1999. 798 с.
9. Бланк І.А. Управление активами. К.: Ника-Центр, 2000. 720 с.